

Foto: Camille Welie

Het is niet gemakkelijk om samenhangende teksten te schrijven. Docenten kunnen schrijvers helpen door feedback te geven op tekstsamenhang, maar feedback geven op schrijfproducten is een tijdrovende bezigheid. De gratis toegankelijke website DigiRevisie kan uitkomst bieden.

DIGIREVISIE

Samenhangend leren schrijven met behulp van computerfeedback

CAMILLE WELIE, BERT BREDEWEG, ROLAND GROEN, MARK BREUKER, ANDERS BOUWER & RAYMOND MANDERS

De website DigiRevisie (<www.digirevisie.nl>) is bedoeld voor schrijvers in het voortgezet en hoger onderwijs die de samenhang van hun Nederlandse zakelijke teksten op verschillende tekstniveaus (zin, alinea, hele tekst) willen verbeteren. De website is gestoeld op de didactiek Gefocuste Revisie (Welie & Gabrovsek Sanders, 2021). De essentie van deze didactiek is dat schrijvers met behulp van gefocuste vragen en opdrachten in staat zijn om zelf hun teksten te beoordelen en verbeteren. Gefocuste Revisie houdt rekening met het gegeven dat schrijvers een beperkt werkgeheugen hebben: door schrijvers achtereenvolgens met behapbare vragen en taken op hun niveau aan de slag te laten gaan, wordt het werkgeheugen niet overbelast.

DigiRevisie richt zich op het tekstaspect samenhang, omdat uit onderzoek (onder andere van Kwakman et al.,

2018) naar voren is gekomen dat samenhangend schrijven een hogere-ordeaspect van schrijven is waar veel studenten moeite mee blijven houden gedurende hun studie. Dit in tegenstelling tot lagere-ordeaspecten van schrijfvaardigheid, zoals grammatica en spelling, waarbij problemen vaak gemakkelijker te verhelpen zijn.

Van papieren checklist naar DigiRevisie

Aan de website DigiRevisie ligt een papieren revisiechecklist voor samenhang ten grondslag (Welie, 2020; zie <vlt.nl/revisie>). Die checklist bestaat uit twee opdrachten en tien revisievragen die achtereenvolgens kunnen worden doorlopen om een tekst op samenhang te beoordelen en verbeteren. De vragen en opdrachten helpen studenten om op verschillende tekstuele niveaus (zin, alinea, hele tekst) de samenhang te verbeteren, ofwel ideeën in een logische volgorde te zetten en de verbanden tussen die ideeën waar nodig te expliciteren. De website DigiRevisie is een aanvulling op de papieren revisiechecklist voor samenhang. DigiRevisie bevat dezelfde revisievragen als

<p>Revisievraag 2: Heeft iedere alinea slechts één uniek idee en wordt dit idee niet herhaald in de alinea?</p> <p>Tips:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Zijn je alinea's opvallend lang? Dit kan een indicatie zijn dat je te veel onderwerpen binnen één alinea behandelt. ● Zijn je alinea's opvallend kort? Dit kan komen doordat je één onderwerp over verschillende alinea's uitsmeert. ● Wordt binnen alinea's hetzelfde idee herhaald? Dan moet je tekst binnen je alinea schrappen. ● Zijn er verschillende alinea's die hetzelfde idee aanstippen? Dan moet je alinea's samenvoegen <p>Feedback:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● We hebben in je tekst alinea's gemarkeerd die opvallend lang of kort zijn.
<p>Revisievraag 4: Heb je de verbanden tussen alinea's geëxpliciteerd met behulp van signaalwoorden of signaalzinnen?</p> <p>Tip:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 'uitleg over signaalwoorden en signaalzinnen' <p>Feedback:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● We hebben de signaalwoorden in de eerste en laatste zinnen van je alinea's gemarkeerd. Geven die signaalwoorden goed aan wat het verband is met de alinea die ervoor of erna komt? ● We hebben de eerste en laatste zinnen van alinea's gemarkeerd als er geen signaalwoorden in staan. Lees die gemarkeerde zinnen goed door. Heb je het verband tussen de alinea's ervoor of erna goed aangegeven zonder signaalwoorden? Of heb je een signaalwoord nodig?
<p>Revisievraag 5: Zijn je alinea's logisch opgebouwd?</p> <p>Tip:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Denk bij een logische opbouw aan het beginnen met een kernzin, vervolgens toelichting op die kernzin en afsluiten met een concluderende zin. <p>Feedback:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● De eerste zin van iedere alinea is voor je gemarkeerd. Zijn dit de kernzinnen van je alinea?
<p>Revisievraag 7: Heb je de verbanden binnen alinea's geëxpliciteerd met behulp van signaalwoorden of signaalzinnen?</p> <p>Tip:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● 'uitleg over signaalwoorden en signaalzinnen' <p>Feedback:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● We hebben de signaalwoorden in je tekst gemarkeerd. Zijn de verbanden binnen alinea's duidelijk? Of moet je signaalwoorden en/of zinnen toevoegen?
<p>Revisievraag 9: Heb je door verwijzingen te gebruiken extra samenhang in je tekst gecreëerd?</p> <p>Tips:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Bekijk in je tekst of je meerdere keren een woord of groepje van woorden herhaalt in plaats van gebruik te maken van een verwijswoord (<i>hierdoor</i>, <i>daarvoor</i> et cetera). Het gebruik van verwijswwoorden vergroot de samenhang. ● Voorbeeld: Niet zo: Het onderzoek is uitgevoerd op het Florentijncollege in Hilversum. Op het Florentijncollege in Hilversum kunnen leerlingen verschillende onderwijsniveaus volgen. Maar zo: Het onderzoek is uitgevoerd op het Florentijncollege in Hilversum. Op deze school kunnen leerlingen verschillende onderwijsniveaus volgen. <p>Feedback:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● We hebben herhalingen van woorden in je tekst geselecteerd. Kun je in plaats van een herhaling een verwijswoord of parafraze gebruiken?

Kader 1. Enkele revisievragen van de website DigiRevisie en de bijbehorende computerfeedback

DigiRevisie markeert of onderstreept woorden of zinnen en stimuleert door middel van denkvragen en tips om schrijvers naar die markeringen te laten kijken

de papieren checklist, maar schrijvers krijgen daarbovenop bij de meeste revisievragen door de computer gegenereerde feedback als ze hun teksten bewerken via de website. De bedoeling is dat door die computerfeedback schrijvers (nog) beter worden geholpen om hun teksten te verbeteren dan dat ze dat zouden kunnen met enkel de papieren revisiechecklist.

DigiRevisie geeft automatische feedback bij acht van de tien revisievragen. De website markeert of onderstreept woorden of zinnen en stimuleert door middel van denkvragen en tips om schrijvers naar die markeringen te laten kijken. In kader 1 zijn ter illustratie vijf revisievragen opgenomen waarbij automatische feedback plaatsvindt, alsmede de inhoud van die feedback en tips bij het beantwoorden van de revisievraag.

In de praktijk

DigiRevisie kan worden ingezet bij vakken waar studenten of leerlingen een zakelijke tekst in het Nederlands dienen te schrijven. Dat is technisch eenvoudig: leerlingen of studenten linken via Google Docs een tekst (zie knop 'uitleg bij de site' op de website) en bewerken die vervolgens door de revisievragen op de website te doorlopen. DigiRevisie kan het beste worden ingezet voor teksten die al verder gevorderd zijn, pas dan heeft het zin de tekst te reviseren op samenhang. Je kunt het werken met teksten in een vergevorderd stadium realiseren door het inlevermoment voor een schrijfpdracht naar voren te halen en je leerlingen of studenten zelfstandig een eindversie van hun tekst te laten verbeteren met DigiRevisie voordat ze hun teksten definitief inleveren.

Voordat je schrijvers met DigiRevisie laat werken, moet je als docent toetsen of je leerlingen of studenten de revisievragen van de website begrijpen en er hun teksten mee kunnen beoordelen. Als dat niet zo is, kun je in je les oefenen door revisievragen toe te passen op voorbeeldteksten of door schrijvers met een select aantal vragen van DigiRevisie te laten werken. Het werkt goed om eerst te beginnen met het beoordelen van de tekst van een ander (*peer-feedback*), omdat een afstandelijkere en kritischere lezershouding gemakkelijker in te nemen is bij het lezen van andermans teksten dan bij eigen teksten.

Als docent kun je hardop denkend voordoen (*modelen*) hoe je met de website werkt. Bereid dit goed voor en bedenk wat je wilt meegeven aan je leerlingen of studenten. Denk hierbij aan een kritische lezershouding en het benadrukken van reviseren als een essentieel onderdeel van het schrijfproces, waar zelfs ervaren schrijvers veel gebruik van maken. De urgentie om de eigen teksten te verbeteren op samenhang kan worden vergroot door schrijvers aan de hand van voorbeeldteksten te laten ervaren wat samenhang en het ontbreken ervan in teksten teweegbrengt bij henzelf, bij een medestudent of bij een docent. Door schrijvers herhaaldelijk met de website te laten werken, krijgen ze routine in het checken en reviseren van hun teksten; zorg daarom voor inbedding van de website in het curriculum. In Welie (2020; zie <vllt.nl/revisie>) worden meer didactische tips gegeven, gecategoriseerd in werken aan competentie, houding en urgentie.

DigiRevisie kan worden ingezet bij vakken waar studenten of leerlingen een zakelijke tekst in het Nederlands dienen te schrijven

Vraagnummer (samenvatting feedback)	Licht toe waarom je de feedback bij de revisievraag wel of niet behulpzaam vond
Vraag 4: verbanden tussen alinea's (signaalwoorden markeren in eerste en laatste zinnen alinea of deze zinnen onderstrepen als er geen signaalwoorden in staan)	<p>Niet behulpzaam:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Geen gebruik van gemaakt. <p>Wel behulpzaam:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ik gebruikte geen signaalwoorden aan het begin van de alinea. Hier ben ik mee aan de slag gegaan. ● Erg behulpzaam, omdat je extra alert bent op je signaalwoorden. ● Het laat je goed nadenken over het verband tussen verschillende alinea's. ● Goed om eens kritisch naar te kijken. Je geeft bijna peerfeedback, omdat je met andere ogen kijkt.
Vraag 5: structuur alinea (eerste zin alinea onderstrepen)	<p>Niet behulpzaam:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Niks verbeterd. ● Deze vraag begreep ik niet. <p>Wel behulpzaam:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ik had niet veel aan de feedback, maar met de tips kon ik wel bevestigen dat ik mijn alinea's goed heb opgebouwd. ● Het is een algemeen advies om naar de eerste zinnen te kijken, toch zorgt deze stap ervoor dat ik er kritischer naar kijk. ● Ik had mijn kernzinnen wel op de juiste plek, maar ik vond ze bij nader inzien toch niet allemaal heel duidelijk. Doordat ik op de kernzinnen gewezen werd, kon ik hier nog een keer kritisch naar kijken.
Vraag 7: verbanden binnen alinea's (signaalwoorden markeren in tekst)	<p>Niet behulpzaam:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Het was wel fijn om de signaalwoorden gemarkeerd te zien, maar niet alle onderstreepte woorden zijn signaalwoorden en sommige signaalwoorden zijn helemaal niet onderstreept. ● Onoverzichtelijk. <p>Wel behulpzaam:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Soms heb ik de verkeerde signaalwoorden gebruikt. Zo heb ik het woord ook gebruikt terwijl het helemaal geen onderdeel was van een opsomming. Het laat je kritisch nadenken over de signaalwoorden die je hebt gebruikt. ● Goed om eens geïsoleerd naar te kijken. ● Erg fijn en overzichtelijk.
Vraag 9: gebruik van verwijzingen – extra samenhang (herhalingen van woorden in opeenvolgende zinnen)	<p>Niet behulpzaam:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Dezelfde woorden herhalen zorgt voor een consistente tekst, hier was de revisie wat streng in. ● Er zaten weinig herhalingen in de tekst en er viel niet al te veel te reviseren. <p>Wel behulpzaam:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ik kon woorden eruit halen die ik vaak herhaal. ● Als schrijver heb je soms niet door dat je veel woorden meerdere keren gebruikt. Ik heb een aantal synoniemen toegevoegd.

Kader 2. Voorbeelden van toelichtingen op de behulpzaamheid van de computerfeedback. Voor een uitgebreide beschrijving van de computerfeedback en de volledige revisievraag zie kader 1

Studenten gaven aan gemotiveerd te zijn om met de website hun tekst te verbeteren

Ervaringen

In het studiejaar 2021–2022 hebben zeven docentenopleiders van de Hogeschool van Amsterdam hun studenten met DigiRevisie laten werken. De website werd ingezet bij 41 bachelor- en masterstudenten die zakelijke teksten moesten schrijven voor verschillende vakken binnen hun opleidingen tot docent aardrijkskunde, Engels, geschiedenis of Nederlands (tweede- en eerstegraads). Aan de betrokken docenten en studenten is gevraagd wat ze van het werken met de website vonden. De meeste docenten vonden het nuttig om studenten met DigiRevisie te laten werken. Ook gaven ze aan dat ze de website graag in hun onderwijs wilden blijven gebruiken, onder andere omdat het veel nakijkwerk kan schelen als schrijvers zelf al verbeteringen in hun teksten aanbrenge.

De belangrijkste vraag voor de studenten was hoe behulpzaam de feedback van de website was bij de verschillende revisievragen, en waarom ze die feedback al dan niet behulpzaam vonden. We wilden namelijk weten wat de toegevoegde waarde van de computerfeedback was. Bij alle vragen van de website gaf een overgrote meerderheid van de studenten aan de bijbehorende computerfeedback behulpzaam of erg behulpzaam te vinden. Dit bleek ook uit toelichtingen van studenten. In kader 2 hebben we voor een viertal revisievragen voorbeelden van toelichtingen opgenomen, ook van studenten die aangaven weinig hulp van de feedback te hebben gehad. Wat opviel was dat studenten soms aangaven dat ze niks met de computerfeedback gedaan hadden, maar dat ze desalniettemin profijt van de feedback hadden, omdat die voor hen bevestigde dat ze iets goed hadden gedaan of omdat die stimuleerde tot een extra kritische blik. Soms zagen ze andere verbeterpunten dan waar de revisievraag voor bedoeld was. De studenten die de feedback niet behulpzaam vonden, gaven vooral aan dat ze er geen gebruik van hadden gemaakt of dat wat de computer markeert niet altijd correct is (zie ook kader 2). Wat het laatste betreft is het nodig dat schrijvers altijd nadenken over wat een computer arceert en niet klakkeloos zaken overnemen. Dit is een belangrijk aspect dat je als docent kunt *modellen* bij het gebruik van DigiRevisie.

Studenten beantwoordden ook de vraag hoe leerzaam ze de revisievragen van de website vonden. De

meeste vragen werden als leerzaam of erg leerzaam geclassificeerd. Er waren hierbij geen vragen die er positief of negatief uitsprongen. Studenten gaven aan gemotiveerd te zijn om met de website hun tekst te verbeteren. Dit kwam met name door de positief ervaren ondersteuning van de website. De meeste studenten waren dan ook gemotiveerd of erg gemotiveerd om de website op eigen initiatief te gebruiken in de toekomst. Als voornaamste reden gaven ze aan dat ze de website kunnen gebruiken om nog eens kritisch of met een frisse blik naar hun teksten te kijken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat ongeveer driekwart van de studenten aangeeft dat de website ze geholpen heeft om verbeteringen aan te brengen in hun teksten. Op de vraag of studenten het idee hadden dat door de website te gebruiken hun tekst cruciaal was verbeterd, waren studenten verdeeld. Ongeveer de helft van de studenten vond dat dat het geval was en de andere helft niet. Blijkbaar hebben sommige studenten het gevoel dat de website niet of een beetje helpt, terwijl andere aangeven er veel profijt van te hebben.

Als we de ervaringen van docenten en studenten samenvatten, komt het beeld naar voren dat DigiRevisie een nuttig hulpmiddel is om studenten te helpen samenhangender te schrijven. Het gebruik van computerfeedback lijkt voor de meeste studenten meerwaarde te hebben in het creëren van overzicht en het extra laten opvallen van tekstelementen (zie ook kader 2). Dat neemt niet weg dat het waardevol is om preciezer te kijken naar de effecten van de website en hoe de effectiviteit kan worden vergroot voor schrijvers die variëren in motivatie en schrijfvaardigheid. We hopen DigiRevisie de komende jaren inhoudelijk en technisch te optimaliseren zodat we schrijvers steeds beter kunnen helpen zelfstandig hun teksten te verbeteren. ■

LITERATUUR

- Kwakman, M., Stiekema, C., & Hoeven, M. van den. (2018). *Schrijfvaardigheid in afstudeerwerken*. Hogeschool van Amsterdam.
- Welie, C. (2020). *Gefocuste revisie: checklist voor samenhang – Docentenhandleiding bij een checklist voor schrijvers om zelfstandig de samenhang van hun teksten te verbeteren*. Hogeschool van Amsterdam.
- Welie, C., & Gabrovsek Sanders, M. (2021). *Gefocuste revisie: Zelfstandig teksten verbeteren zonder schriftelijke feedback*. *Levende Talen Magazine*, 108(4), 10–14.